NHLRP National Home Language Reading Programme

Tataiso ya Titjhere

SEHLOPHA SA 3

SESOTHO

PUO YA LAPENG

basic education
Department: Basic Education
REPUBLIC OF SOUTH AFRICA

NATIONAL EDUCATION COLLABORATION TRUST

ETDP SETA

2030 NDP

Read to Lead
A Reading Nation is a Leading Nation

SACE

Tataiso ya Titjhere

SEHLOPHA SA 3

SESOTHO

NHLRP | National Home Language Reading Programme

Dikahare

SELELEKELA 1

TJHEBOKAKARETSO YA NHLRP 2

HO UTLWISISA DIBOPEHO TSA DIPUO TSA BATHOBATSHO: KGAHLAMELO YA TSONA HO RUTENG HO NGOLA LE HO BALA 5

KUTLWISISO YA MOKGWA OO BANA BA ITHUTANG HO BALA LE HO NGOLA 15

TLWAELO YA BEKE 19

- Sehlopha sa 1 -3 Moedi wa Nako (dihora tse 8 ka beke) 19
- Sehlopha sa 1 Moedi wa Nako (dihora tse 7 ka beke) 20

DISEBEDISWA 21

- Leano la ho ruta 21
- Sepapetlana sa medumo 22
- Tjhate ya mongolo o sa kopanang 23
- Tjhate ya mongolo o kopaneng 24
- Pokello Ya Dipale: Dipale Tse Balwang Ka Kopanelo 25
- Dikarete 26
- Padiso 27
- Tataiso ya Tekanyetso 29

MAANO A BOTSAMAISI BA PHAPOSI 30

- Tsela ya ho Bitsa/Kgetha Baithuti 30
- Ketso tsa ho fadimehisa baithuti 32
- Ho etsa dipehelo tsa Boitshwaro 37
- Ho Laola Dipuisano tsa Sehlopha 39
- Mesebetsi ya Phetoho 41

RE A LEBOHA! 46

Selelekela

O amohelehile lenaneong la naha la ntlafatso ya ho bala puo ya lapeng, e leng National Puo ya Lapeng Reading Improvement Programme (NHLRP).

NHLRP ke lenaneo le hlophisitsweng la ho ithuta Puo ya Lapeng. Hona ho bolela hore lenaneo lena le radilwe ka kelo hloko hore o e latele letsatsi le letsatsi ha o ntse o ruta baithuti ba hao puo ya lapeng.

Lenaneo lena ke sephetho sa diphuputso, ntshetsopele le ho arolelana mekgwa e sebetsang le boiphihlello ba ditho tsa Lefapha la Thuto, mafapha a diprofensi a nkileng karolo, baahi, baabi ba ditjhelete le mekgatlo e seng ya mmuso.

Re tshepa hore o tla fumana tataiso ena ya titjhere e sebediseha ha bonolo, ebile o natefelwa ke NHLRP.

Tjhebokakaretso

Lenaneo la Naha la ho Bala Puo ya Lapeng, e leng 'The National Home Language Reading Programme' ka senyesemane, le hlophiseditswe Sehlopha 1-3 Puo ya Lapeng.

Hantlehantle, NHLRP e tshehetsa matitjhere ka ho fana ka:

1. Tsebo e hlokehang ho ruta ho bala, ho ngola le kutlwisiso ka katleho
2. Moralo wa ho ruta puo ya lapeng
3. Disebediswa tse tshehetsang leano la ho ruta
4. Tataiso ya ho kenyelletsa disebediswa tse ding

1. Ke tsebo e fe e hlokehang ho ruta ho bala, ho ngola le kutlwisiso ka katleho?

a. **Tsebo e itseng ya dibopeho tsa puo, ho kenyelletswa kutlwisiso ya:**
   - Dibopeho tsa dipuo tsa Bathobatsho le Senyesemane
   - Kgahlamelo ya dibopeho tsena dithutong tsa ho bala le ho ngola
   - Bohlokwa ba ho tseba phapang pakeng tsa dibopeho tsa dipuo tsa Bathobatsho le Senyesemane.

b. **Kutlwisiso e maemong, e itshetlehileng bopaking ba mokgwa oo bana ba ithutang ho bala, ho ngola ha mmoho le ho utlwisisa, ho kenyelletsa tsebo ya:**
   - Se lokelang ho rutwa
   - Se lokelang ho kwetliswa
   - Se lokelang ho dula se ntshetswapele ho ya ho ile
   - Nako eo ntlha ya ho bala le ho ngola/bokgoni bo lokelang ho tsejiswa
   - Tsela eo ho lokelwang ho rutwa/kwetlisa le ho ntshetsapele tsebo le bokgoni ba ho bala le ho ngola

c. **Tsebo ya maano a tsamaiso ya baithuti ha mmoho le phaposi e tsamaiswang hantle, tse kenyelletsang kutlwisiso ya:**
   - Bohlokwa ba sebaka se bolokehileng sa ho ithuta ho bala le ho ngola
   - Mokgwa wa ho etsa sebaka se bolokehileng sa ho ithuta le ho se boloka se le boemong boo
   - Ho sebetsa hantle le bana ba banyenyane

2. Moralo wa NHLRP o na le eng?

a. **Tlwaelo ya dibeke tse pedi ya tekanyetso**
   - Ikamahanya le leano
   - O a utlwisiseha, o ngotswe hantle
   - O kenyelletsa dikarolo tsohle tsa puo

b. **Sete ya mesebetsi le dithuto bakeng sa karolo ka nngwe ya puo**
   - Ikamahanya le leano
   - Itshetlehile ho bopaki ba mekgwa ya tshebetso e metle ka ho fetisisa
   - Dithuto tsa ho Mamela & ho Bua le mesebetsi
   - Dithuto tsa medumo le mesebetsi
   - Dithuto tsa ho Bala ka Tataiso ya Sehlopha le mesebetsi
   - Dithuto tsa ho Bala ka Kopanelo le mesebetsi
   - Dithuto tsa mongolo le mesebetsi
   - Ho ngola le dithuto tsa dibopeho le melao ya puo (DMP) le mesebetsi

c. **Mesebetsi ya tekanyetso ya kotara ka nngwe ha mmoho le dirubiriki**
   - Ikamahanya le leano
   - Kenyelletswa dithutong

d. **Diteko tsa ho bala ka molomo ka thello tsa kotara ka nngwe**
   - Letoto la diteko tse ikamahanyang le Funda Uphumelele National Survey (FUNS)
   - Diteko tse fanang ka Lesedi le thusang ho lekola le ho rarolla bothata ba ho bala ka bokge leke
   - Di kenyelleditswe lenaneong la ditekanyetso tsa semmuso moo ho lokelang

3. Ke disebediswa dife tse kenyeleditsweng ho tshehetsa Leano la ho Ruta la NHLRP?

Lenaneo la NHLRP le kenyelletsa disebediswa tse latelang:

a. Maano a ho Ruta
b. Dikarete tsa medumo
c. Diphoustara tsa Mongolo
d. Padiso
e. Pokello ya Dipale
f. Dikarete tsa ditlhaku/mantswe
g. Bukana ya Tekanyetso

4. Tataiso ya ho kenyelletsa disebediswa tse ding

Lenaneo la NHLRP le hloka disebediswa tse latelang tsa tlatsetso:

a. **Dipale tse Ballwang Hodimo**
   - Matitjhere a Dihlopha tsa 1-3 a lokela ho balla baithuti hodimo letsatsi le letsatsi, bonyane metsotso e 15 – 20.
   - Dibuka tsa Pokello ya Dipale tsa tlatsetso, Dibuka tse Kgolo, Dibuka tsa Dipale di lokela ho sebediswa bakeng sa mosebetsi ona.

b. **Dikarete tsa medumo**
   - Lenaneo la NHLRP le fana ka karete ya modumo bakeng sa fonimi/krafime ka nngwe e rutwang kapa e boeletswang sehlopheng.
   - Leano la ho Ruta le hloka hore matitjhere a sebedise dikarete tsena ho tsebisa difonimi/dikrafime, mme ba etse mohlala wa ho kopanya difonimi/dikrafime.

- Ha matijthere a kgona ho sebedisa dikarete/dipapetlana tsa medumo, a lokela ho di sebedisa bakeng sa:
- Pepeso ya ka phaposing ya difonimi le mantswe
- Thuso ya dihlotshwana/ mesebetsi ya matlafatso

c. **Dipadiso kapa Dipadiso tsa Mohato**
   - NHLRP e fana ka Dipadiso bakeng sa baithuti. Padiso ena e na le mekgwa e hlakileng ya ntshetsopele ya bokgoni.
   - Ha e fane ka menyetla bakeng sa ho bala ho atolositsweng kapa ho balla monate.
   - Matitjhere a lokela ho matlafatsa lenaneo ka disebediswa tsa tlatsetso bakeng sa baithui.
   - Dipadiso kapa Dipadiso tsa Mohato di lokela ho sebediswa ka nako ya dithuto tsa ho Bala ka Tataiso ya Sehlopha, ha feela ha baithuti ba phethile mesebetsi ya Padiso.
   - Hantlentle, baithuti ba ka ya hae ka Dipadiso hore ba ikwetlise ho bala.

d. **Ditema tse Balwang ka Kopanelo**
   - NHLRP e fana ka pale e le nngwe e tswang Pokellong ya Dipale beke ka nngwe bakeng sa ho Bala ka Kopanelo.
   - Dithuto tsena, di tsepamisa maikutlo ntshetsopeleng ya puo ya molomo ya baithuti ha mmoho le bokgoni ba kutlwisiso.
   - Ha ditereke kapa matitjhere a batla ho sebedisa Dibuka tse Kgolo tse ngotsweng ka mongolo o moholo ka dinako tse ding, a ka sebedisa nako ya ho Bala ka Kopanelo ho etsa mosebetsi ona.
   - Le ha ho le jwalo, ho sisingwa hore sena se etswe bakeng sa dithuto tsohle – ntshetsopele ya kutlwisiso ya se buuwang ka molomo ke ntlha ya bohlokwa.

e. **Diphoustara**
   - Diphoustara ke disebediswa tsa bohlokwa bakeng sa ntshetsopele ya tlotlontswe le dipuisano.
   - Ditshwantsho tsa Mookotaba wa Padiso tsa NHLRP di sebedisetswa bakeng sa tsena.
   - Matitjhere a ka kgetha ho kenyelletsa le diphoustara tsa tlatletso ha di le teng.

Ho Utlwisisa Dibopeho tsa Dipuo tsa Afrika Borwa: Kgahlamelo ya Tsona ho Ruteng ho Ngola le ho Bala

Groome, P.S. (January 2026) Class Act Educational Services

Dilemong tse ngata tse fetileng, mokgwa wa ho ruta ho bala le ho ngola dipuong tsa Bathobatsho o ne o itshetlehile ho tsela e sebediswang dipuong tsa seGeremane: English le Afrikaans. Sena se totobetse ho kenyelletsweng ha dikgopolotaba tsa English ditokomaneng tsa maano tsa dipuo tsa Bathobatsho, mohlala: Ho ruta didumannotshi tse kopaneng kapa mantswe a hlahellang kgafetsa.

Sena ke ntho e seng ntle bakeng sa baithuti ba dipuo tsa Bathobatsho, mme e bile le kgahlamelo e mpe diphethong tsa ho bala le kutlwisiso. Ho ruta baithuti ba Bathobatsho bokgoni ba ho bala le ho ngola ka katleho, re lokela ho utlwisisa dibopeho tsa puo le mokgwa oo di nang le kgahlamelo ho ithuteng ho bala le ho ngola.

Hape re lokela ho hopola hore baithuti ba bangata ba puo tsa Bathobatsho ba tla ithuta bokgoni ba ho bala le ho ngola ka English kapa Afrikaans. Ka lebaka lena, re lokela ho hlokomela hore ho na le dintho tse tshwanang le tse fapaneng dibopehong tsa dipuo, hore re rute baithuti hantle bokgoni ba ho bala le ho ngola ka dipuo tse fapaneng, ka nako e le nngwe.

Ela hloko: Ditlhaloso tse latelang ke selelekela se bonolo sa ho utlwisisa dibopeho tsa dipuo tsa Afrika Borwa. Ditlhaloso tsena di etseditswe ho tsekolla dibopeho tse nang le kgahlamelo ho ithuteng ho bala dilemong tse tlase tsa dithuto.

Ditlhaku tsa Nteterwane Dipuong

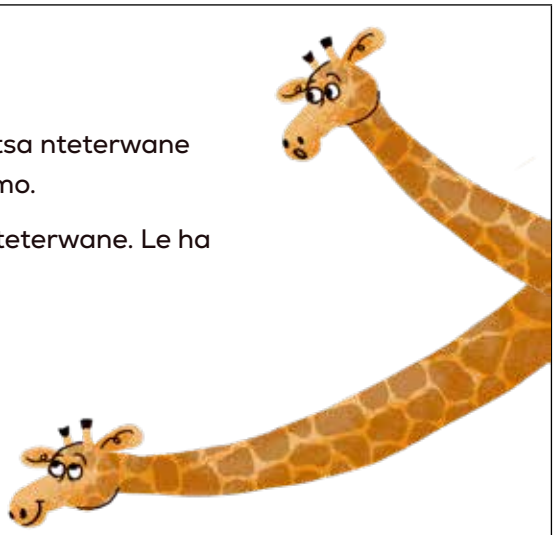

1. Dipuo tsohle tsa Bathobatsho di sebedesa ditlhaku tsa nteterwane tsa seLatine ho emela medumo e buuwang ka molomo.
2. Bongata ba dipuo bo sebedisa ditlhaku tse 26 tsa nteterwane. Le ha ho le jwalo, ho na le phapang mona le mane:
   - Setswana & Sepedi: ha di sebedise **c, q, v, x, z**
   - Sesotho: ha se sebedise **c, v, x, z**
   - Tshivenda: ha se sebedise **c, j, q**
   - Siswati: ha sebediswe **x, q**

Sena se bolelang bakeng sa ho ithuta ho bala le ho ngola?

1. Ho bohlokwa ho hlokomedisa baithuti ditlhaku tsa nteterwane tsa puo ya bona.
2. Ha o ruta dipuo tse pedi ka nako e le nngwe, hlokomedisa baithuti diphapang tse teng ditlhakung tsa nteterwane tsa puo ka nngwe.

Difonimi le Dikrafime

1. Dipuo tsohle tsa Bathobatsho di na le difonimi le krafime
2. Difonimi ke karolo e nyenyane ka ho fetisisa ya modumo wa puo.
3. Dikrafime ke ditlhaku tse emetseng medumo ya puo.
4. Dipuong tsa Bathobatsho, dikrafime di boptjwa ka ditsela tse tharo tse fapaneng:
   - Ka tlhaku e le nngwe: **t, s, h, m**
   - Ka tlhaku kapa ditlhaku tse nang le matswao ka hodimo: **ê, š, ë, ń**
   - Ditlhaku tse tswakilweng: **sh, dl, tsh, tlh, ai, eeu**

Sena se bolelang bakeng sa ho ithuta ho ngola le ho bala?

1. Ho bohlokwa ho ruta baithuti ka ho hlaka le ka tatelano e nepahetseng sete e felletseng ya difonimi le dikrafime tsa puo ya bona, hobane sena ke motheo wa ho ithuta ho bala le ho ngola.
2. Ho bile ho molemo hore baithuti ba tsebe hore ho na le sete e felletseng ya difonimi le dikrafime tseo ba lokelang ho ithuta tsona, le hore dikae .
3. Ha o ruta dipuo tse pedi ka nako e le nngwe, etsa hore baithuti ba ele hloko hore difonimi di qapodiswa jwang puong ka nngwe, mohlala:

- Dipuo tsohle: qapodiso e tshwanang ya **s, t**

Sesotho	English	isiNdebele	Afrikaans
sala	**s**ip	**i**tiye	**t**ien

- Dipuo tsohle tsa Bathobatsho le English: qapodiso e fapaneng ya **a, u**

isiZulu	English	isiZulu	English
apul**a**	**a**nt	**u**bisi	**u**mbrella

Note: /a/ ya siZulu le /u/ ya English e na le modumo wa tshwanang. Nahana hore sena se ka ferekanyang ho bana ba banyenyane.

- Dipuo tsohle tsa BathoBatsho tse nang le modumo wa qaqato le English: qapodiso e fapaneng ya **c,q,x**

isiXhosa	English	isiXhosa	English	isiXhosa	English
isa**c**i	**c**at	**q**ala	**q**ueen	**x**a	bo**x**

- Tshivenda le English: **dzh** le **j** di etsa modumo o tshwanang

Tshivenda	English
dzhena	**j**ump

Ela hloko: Ho bohlokwa hore baithuti ba utlwisise difonimi le dikrafime tseo e leng motheo wa ho bopa mantswe a buuwang le a ngolwang. Ka lebaka lena, baithuti ba lokela ho qala ho bala mme ba ngole mantswe a bonolo kapele ka moo ho ka kgonehang. Baithuti ha ba a tlameha ho rutwa difonimi le dikrafime ka boikemelo. .

Metswako ya Didumammoho

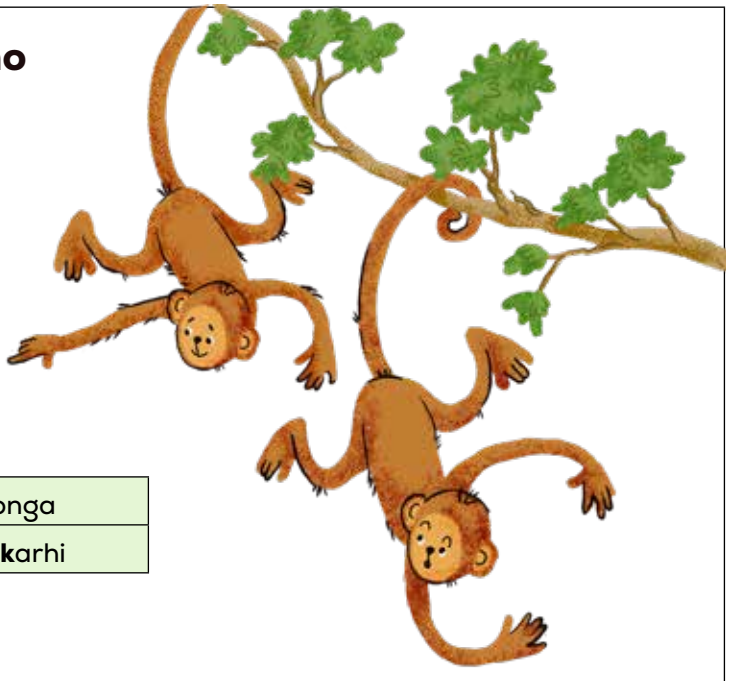

1. Dipuo tsohle tsa Bathobatsho di na le metswako ya didumammoho.
2. Dipuong tsa Bathobatsho, didumammoho tse ngata di bopjwa ka:
   - Ho kenya 'n' pele ho fonimi **n+_**

Sesotho	Xitsonga
n+t **nt**lele	n+k **nk**arhi

   - Ho kenya 'w' kamora fonimi **_+w**

Xitsonga	Sesotho
s+w **sw**eka	l+w **lw**ana

- Ho kenya ‘n’ pele ho fonimi le ‘w’ kamora fonimi **n+_+w**

Tshivenda	isiXhosa
n+dv+w ligu**ndvw**ane	n+k+w **nkw**enkwe

Sena se bolelang bakeng sa ho ithuta ho bala le ho ngola?

1. Pele, netefatsa hore baithuti ba tseba difonimi tsa didumammoho tse ikemetseng. Ebe o ba ruta bokgoni ba ho kopanya didumammoho ho etsa metswako (dihlopha tsa didumammoho)
2. Etsa hore baithuti ba elellwe dipaterone tse sebediswang hangata. **(n+_ / _+w / n+_+w).** Ha ba se ba kgona ho elellwa sena, ho kopanya e ba mosebetsi o bobebe.
3. Tsebisa baithuti motswako wa ditlhaku tse 2 pele, mohlala: **l+w**
4. Fetela ho metswako ya didumammoho e thatanyana e melele, mohlala: **n+tlh+w**

Ela hloko:

- *Dipuoung tsa Bathobatsho* **n+ g > ng** *le* **n+ y > ny** *ke difonimi eseng metswako.*
- *Puo ya English le Afrikaans, e na le metheo e tshwanang empa di fapane ka dipaterone tse fapaneng tsa metswako, mohlala: ho kenya ‘r’kapa ‘l’ kamora dumammoho e nngwe:*

English / Afrikaans **b+r**	English / Afrikaans **s+l**
brain, **br**ood	**sl**eep, **sl**aap

Tlhakupedi ya Tumannotshi le Tatelano ya Tumannotshi

1. Tlhakupedi ya tumannotshi e fumanwa feela ho English le Afrikaans.
2. Tlhakupedi ya tumannotshi ke ha para ya didumannotshi tse fapaneng e etsa modumo o le mong wa tumannotshi. Mohlala:
   - **‘ai’ ho rain**
   - **‘ee’ ho feet**
   - **‘eu’ ho deur**
   - **‘aa’ ho maan**

Ha re utlwe modumo wa tumannotshi ka boikemelo.

3. Dipouong tsa Bathobatsho, didumannotshi tse hlahellang pela tse ding ke letoto – di etsa modumo wa tsona.
4. Ho etsa teko ya sena, etsa se latelang ka mohlala wa Sesotho oo ho fanweng ka ona, ebe o sebedisa lentswe la puo ya hao, ebang le le teng:
   a. Ngola lentswe lena: **bosiu**
   b. Bua lentswe lena: **bosiu**
   c. Opa diatla ka dinoko: **bo-si-u**
   d. Taka moo dinoko di arolehang teng**: bo/si/u**

e. Sheba sephetho sa sena: Didumammoho tse pedi ha di kopane ho etsa modumo o le mong wa tumannotshi. Ho hlakile hore di etsa modumo wa tsona, mme ke karolo ya dinoko tse pedi tse fapaneng.

5. Ka dinako tse ding dipuong tsa Bathobatsho, ha ho ngolwa didumannotshi di le pedi, di etsa tlhakupedi. Mohlala:

Sesotho	Xitsonga	Sepedi	Setswana
f**ee**la	ah**ee**	b**aa**gi	r**ee**tsa

Sena se bolelang bakeng sa ho ithuta ho bala le ho ngola?

1. Ruta baithuti tse latelang ka ho hlaka:
   - Didumannotshi ke medumo e ikgethang.
   - Mantswe a ka arolwa ka dinoko – re opa matsoho bakeng sa dikarolo tsa mantswe tseo re di utlwang.
   - Ho dula ho na le dumannotshi senokong se seng le se seng.
2. Ebe o tsebisa baithuti dikgopolotaba tse latelang ha di ntse di hlahella:
   - Tumannotshi e ka bopa senoko ha mmoho le modumo o mong (fonimi), mohlala **ba, me, phi, dla**
   - Tumannotshi e ka bopa senoko ha mmoho le medumo e meng e mmedi (difonimi), mohlala : **ra-tang.**
   - Tumannotshi e ka nna ya ba senoko ka bo sona, mohlala: **a-ma, bo-e-la**
3. O se ke wa ferekanya baithuti ba dipuo tsa Bathobatsho ka ho ba ruta letoto la didumannotshi e le didumannotshi tse pedi (vowel digraphs). Baithuti ba lokela ho utlwisisa hore didumannotshi di ka bapa, empa sena ha se fetole modumo wa tumannotshi e ikemetseng.

Ela hloko:

- *Re lokela ho hopola hore /m/ ke Sonoko ka dipuo tsa Nguni. Ka hoo /m/ e ka ba senoko ka bo yona ka dinako tse ding, mohl. /u/m/fa/na/.*
- *Ho tshwana le /m/, /n/ le /l/ ka Sesotho.*

Othokrafi e sa hlakangng

1. Othokrafi e sa hlakang e bolela hore kamano pakeng tsa difonimi le dikrafime ha e a hlaka kapa ha o e bone ha bonolo.
2. Senyesamane se na le difonimi tse 44 tse emetsweng ke dikrafime tse 250. Sena se bolela hore English e na le othokrafi e sa hlakang.
3. Mohlala, modumo **/f/** o ka ngolwa e le:
   - **f** ho **fish**
   - **ff** ho **cliff**
   - **ph** ho **photo**
   - **gh** ho **laugh**

Sena se bolelang bakeng sa ho ithuta ho bala le ho ngola?

1. Mofuta ona wa othokrafi o etsa mosebetsi wa ho ruta medumo le ho dikhouda ebe o rarahaneng.
2. Sena se bolela hore ho nka nako e telele ho ruta baithuti medumo ya puo.
3. Ruta difonimi/dikrafime ka tatelano eo di sebediswang haholo ka yona. Sena se thusa baithuti ho bala le ho ngola ba sebedisa medumo ha ba ntse ba tswela pele ho ithuta dikrafime tse thatanyana.
4. O se ke wa fosisa baithuti ha ba ngola lentswe ba sebedisa medumo ha ba so ithute krafime e nepahetseng. Mohlala, ha ngwana a so ithute hore krafime ya English **'ph'** ke **foto** eseng **photo**, ba lokela ho ba rorisa.
5. Ha o ba tsebisa krafime e ntjha bakeng sa fonimi, hopotsa baithuti ka dikrafime tseo ba di rutilweng. Mohlala, o ka re:
   - O ithutile hore ka English, re ka ngola modumo/**f**/ ele '**f**'.
   - Ha re ngola modumo /f/ qetellong ya lentswe, re e ngola e le '**ff**', jwaloka ka ho: **cliff** or **sniff**.

Othokrafi e hlakileng

1. Dipuo tsa othokrafi e hlakileng di na le kamano e le nngwe pakeng tsa difonimi le krafime.
2. Sena se bolela hore modumo wa puo o ngola ka tsela e le nngwe feela.
3. Dipuo tsa Bathobatsho kaofela di na othokrafi e hlakileng, ntle le mekgelo e fokolang haholo.

Sena se bolelang bakeng sa ho ithuta ho bala le ho ngola?

1. Ho rutwa ha difonimi le ho dikhouda ke ntho e totobetseng mme e lokela ho etsahala kapele dipuong tsa Bathobatsho ebang re sheba ho bonaletsa ha othokrafi.
2. Bolella baithuti palo ya difonimi/dikrafime tse tlamehang ho rutwa puong ya bona.
3. Hlalosetsa baithuti hore hang feela ha ba tseba ho bala medumo ena le ho e kopanya, bat la kgona ho bala lentswe lefe kapa lefe la puo ya bona!
4. Hlokomedisa baithuti ka palo ena ho na le moo e fellang teng. Thusa baithuti ho lekola shebe hore ba ntse ba tswela pele jwang dithutong tsa dikamano tsa difonimi/dikrafime.

Ela hloko:
Ke ka hoo ho leng bohlokwa hore baithuti ba tsebe ho bala le ho ngola difonimi/dikrafime hantle kapele. Ho etsa diteko tsa ORF tsa medumo le ho bala lentswe ke ntho ya bohlokwa ho lekola sena. Ha baithuti ba sokola ho bala mantswe, sena se nka sebaka se seholo ka bokong bo sebetsang bo thusang ho hopola. Sena se bolela hore baithuti ha ba be le boko bo sebetsang ho hopola le ho tseba moelelo wa se balwang!

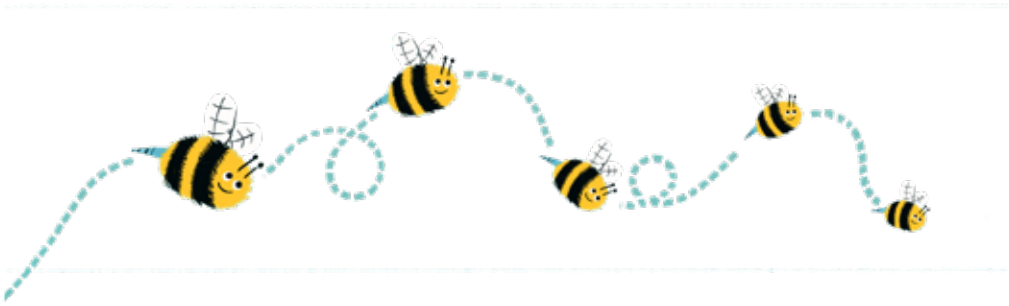

Dibopeho tsa mantswe

1. Lekgetlong lena:
   - **C** e emetse tumammoho (DMM)
   - **V** e emetse tummannotshi (DMN)
2. Dipuo tsa Bathobatsho di sebedisa sebopeho sa puo sa **/VCV/, /CVCV/**.
3. English le Afrikaans di sebedisa sebopeho sa puo sa **CVC.**

Sena se bolelang bakeng sa ho ithuta ho bala le ho ngola?

1. Ha bana ba qala ho bala mantswe, ba tla kopana le dibopeho tse latelang.
2. Ho tseba hore ho na le paterone e lepehang ya mantswe, ke ntho e ka bang thuso ho baithuti.
3. Bakeng sa Dipuo tsa Bathobatsho, hlokomedisa baithuti hore bongata ba mantswe bo etswa ke dipaterone tsa **CVCV**: Mohlala:

r	**o**	**n**	**a**
C	V	C	V

4. Lentswe le ka qala ka dumannotshi e le senoko se le seng, empa paterone ya **CV** e tswelapele. Mohlala:

u	**m**	**a**	**m**	**a**
V	C	V	C	V

5. Bakeng sa baithuti ba ithutang ho bala le ho ngola ka Senyesemana le Afrikaans, mantswe a pele ao o ba rutang ona a latela paterone ya **CVC,** jwaloka:

c	**a**	**t**
C	V	C

p	**a**	**n**
C	V	C

6. Tshebediso ya mantswe a **CVCV** kapa **CVC** bakeng sa ho dikhouda qalong ke leano la bohlokwa hobane e ruta baithuti hore mantswe a na le dipaterone.
   - Dipuong tsa Bathobatsho, paterone ya motheo ke **CVCV**.
   - Ho English le Afrikaans, paterone ya motheo ke **CVC**. Sena se bile se ruta baithuti hore mantswe a na le modumo wa qalo, bohare le qetelo.
7. Ho bohlokwa ho hlokomedisa baithuti ba dipuo tse pedi diphapang tsa dibopeho tsa puo, ho qoba pherekano.

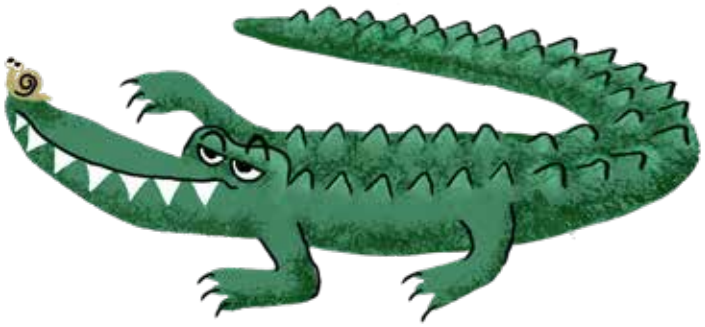

Mabopi

1. Dipuo tsohle tsa Afrika Borwa di na le mabopi.
2. Lebopi ke karolo e nyenyane ya moelelo puong.
3. Dipuo tsa Bathobatsho di na le dihlopha tsa mabitso.
   - Lebitso ka leng le na le sehlongwapele se bontshang sehlopha sa lebitso leo, le hore ke bonngwe kapa bongata.
   - Dihlongwapele ke mabopi, mme a na le moelelo. Mohlala:

Puo:	isiZulu	isiZulu	Sesotho	Sesotho
Lentswe:	umuntu	abantu	motho	batho
Sehlongwapele:	umu or um	aba, ba	mo	ba
E bolela:	Sehlopha sa lebitso sa 1 (motho-bonngwe)	Sehlopha sa lebitso sa 2 (batho-bonngwe)	Sehlopha sa lebitso sa 1 (motho-bonngwe)	Sehlopha sa lebitso sa 1 (batho-bongata)

4. Ka English kapa Afrikaans bongata ba lebitso bo bontshwa ka sehlongwanthao, mohlala:

Puo:	English	English	Afrikaans	Afrikaans
Lentswe:	dogs	buses	honde	katte
Sehlongwanthao:	s	es	e	te
E bolela:	bongata	bongata	bongata	bongata

Sena se bolelang bakeng sa ho ithuta ho bala le ho ngola?

1. Ruta baithuti ho hlokomela mabopi kapele, le ha ele ka ho hlwaya dihlongwapele, dihlongwahare (metso le dikutu), le dihlongwanthao.
2. Hang feela ha baithuti ba tseba dikarolo tsena tse fapaneng tsa lentswe, ba ka nna ba rutwa:
   - Ho sheba mabopi a tlwaelehileng mantsweng a matelele kapa a thata
   - Ho fetola moelelo wa lentswe ka ho tlosa kapa ho eketsa lebopi
   - Ho fumana moelelo wa mantswe ao ba sa a tsebeng ka ho rarolla mabopi
   - Ho etsa mantswe a matjha ho sehlongwahare ka ho kenya mabopi
3. Etsa hore baithuti ba dipuo tse pedi ba hlokomele ditsela tse fapaneng tseo mabopi a sebediswang ho bontsha ntho e tshwanang. Mohlala, ha o ruta bongata, hlalosa hore:
   - Dipuong tsa Bathobatsho, bongata bo bontshwa ka sehlongwapele
   - Ka English le Afrikaans, bongata bo bontshwa ka sehlongwapele

Othokrafi e kopaneng/arohaneng

1. Ho kopana le arohana ha mantswe ho bolela mokgwa wa tsamaiso ya mongolo wa puo – ka moo e ngolwang ka teng.
2. Othokrafi e kopaneng ke mokgwa wa tsamaiso ya mongolo o kopanyang dikarolo lentsweng le le leng le letelele. Mohlala:

isiZulu				
lehokedi la leetsi	lebopi la lekgathe lejwale	motso wa leetsi	mofime wa tlhophiso ya ho qetela	polelo
ngi-	-ya-	-bhal-	-a	Ngiyabhala.

3. Othokrafi e arohaneng ke mokgwa wa mongolo oo mabopi a mang a ngolwang e le mantswe a arohaneng. Mohlala:

Sesotho				
lehokedi la leetsi	Lebopi la lekgathe lejwale	Motso wa leetsi	mofime wa tlhophiso ya ho qetela	polelo
ke-	-a-	-ngol-	-a	Ke a ngola.

4. Puo ya Sesotho, Tshivenda, Xitsonga, English and Afrikaans di na le mokgwa wa tsamaiso ya mongolo e arohaneng.
5. Dipuo tsa Nguni di na le mokgwa wa mongolo o kopaneng.

Sena se bolelang bakeng sa ho ithuta ho bala le ho ngola?

1. Ho bohlokwa ho tseba othokrafi ya puo ya hao hore o kgone ho e ruta hantle.
2. Dipuong tsa Nguni, tsamaiso ena e ka etsa hore baithuti ba banyenyane ba bale mantswe a matelele.
3. Ruta baithuti maano a eketseheileng ho ba thusa ka sena, mohlala:
   - Arola mantswe ka dinoko, ebe o kopanya dinoko ho bala lentswe
   - Hlwaya o bale mabopi pele, ebe o bala lentswe le setseng

Ho ithuta ho bala le ho ngola ka dipuo tsa Bathobatsho e tlameha ho ba ntho e etsahalang kapele, e tobileng ebang ho fanwa ka ditaelo tse nepahetseng tse sa itshetlehang ho mokgwa wa tsamaiso wa English. Medumo le disebediswa tsa ho bala di lokela ho hlophiswa hantle, e be tsa puo eo feela. Hang feela ha bana ba banyenyane ba kgona ho dikhouda hantle, mosebetsi wa ho ruta ho ngola le ho bala o ka tsepamisa maikutlo ho bokgoni ba moithuti ba ho bala ka thello, kutlwisiso le ho nahana ka botebo, e le hore ba hlophisetswe ho balla ho ithuta.

Kutlwisiso ya Mokgwa oo Bana Ba Ithutang Ho Bala le Ho Ngola

MAREO A KA THUSANG

- ***medumo (Difonimi)****: medumo e monyenyane ya dikarolo tsa puo*
- ***kerafime (graphemes)****: matshwao a ngotsweng a sebediswang ho emela dikarolwana tsa medumo ya puo.*
- ***ngola (encode)****: ho fetolela puo e buuwang ka molomo mofuteng wa puo e ngolwang.*
- ***bua (decode)****: ho fetolela puo e ngotsweng mofuteng wa puo e buuwang ka molomo*
- ***medumo (Medumo)****: mokgwa wa ho ithuta kamano ya modumo le tlhaku.*
- ***lebopi (morpheme)****: karolo e nyenyane haholo ya lentswe e nang le moelelo*

Maikemisetso a rona a pele re le matitjhere mokgahlelong wa motheo ke ho netefatsa hore baithuti ba rona ba kgona ho bala le ho ngola ka bokgeleke mme ba kgona ho utlwisisa seo ba se balang Nakong eo ba phethelang Sehlopha sa 3.

Hore re etse sena, re lokela ho tsamaisa bana mehatong ya ho tseba ho bala le ngola.

Mohato wa 1: Baithuti ba lokela ho ntshetsa pele kelohloko ya medumo le difonimi.

a. Kelohloko ya medumo le difonimi ke bokgoni ba pele ho ho tseba bala.
b. Baithuti ba kgona ho etsa sena ba kwetse mahlo – ha ba hloke ho bala letho.
c. Baithuti ba lokela ho rutwa ho:
   - Hlwaya medumo e fapaneng
   - Utlwa le ho kopitsa morethetho le raeme (morethetho o tshwanang)
   - Utlwa mantswe polelong
   - Utlwa medumo e fapaneng lentsweng
   - Tlosa modumo lentsweng mme ba bue lentswe le sentseng
   - Fetola modumo lentsweng ho bopa lentswe le letjha

Mohato wa 2: Baithuti ba lokela ho ithuti medumo le mongolo

Baithuti ba lokela ho rutwa:

- Kamano pakeng tsa medumo (difonimi) le mokgwa oo di ngolwang kateng puong ya bona (krafime).
- Ho bala le ho ngola medumo yohle ya puo ya bona ka boiketso.
- Ho bopa ditlhaku hantle tse emelang medumo (mongolo)

Mohato wa 3: Baithuti ba ithuta ho dikhouda(bala) le enkhouda(ngola) mantswe

a. Baithuti ba rutwa ho:
   - Ho bala mantswe a ngotsweng (dikhouda)
   - Ho ngola mantswe a buuwang (enkhouda)

b. Ho etsa sena, ba lokela ho ithuta ho arola mantswe ao ba sa a tsebeng ka medumo (ho arola)

c. Ba lokela ho tseba ho kopanya medumo ho bala lentswe.(ho kopanya)

d. Ho ba babadi le bangodi ba atlehileng, baithuti ba lokela ho fuwa menyetla e mengata ho matlafatsa tsebo ya bona ya medumo ba sebedisa mesebetsi ya ho bala le ho ngola.

Mohato wa 4: Baithuti ba lokela ho ikwetlisa ho boloka mantswe ka dikelellong tsa bona.

a. Re lokela ho fa baithuti nako e lekaneng ya ho ikwetlisa ho bala le ho ngola hore ba kgone ho bala le ho ngola ka mokgwa o iketsang.
   - Baithuti ba tla etsa ‘mmapa’ wa lentswe ka dikellong tsa bona ha feela ba kgona ho:
     - Utlwa le ho lemoha lentswe (modumo wa lona)
     - Bala lentswe
     - Utlwisisa seo lentswe le se bolelang
     - Ba kile ba bona lentswe hangata le sebediswa
   - Sena se tla dumella baithuti ho hopola mantswe ha bonolo bakeng sa ho a ngola le ho a bala.
   - Sena ke sehokelo sa bohlokwa pakeng tsa ho dikhouda le ho enkhouda ka bokgeleke (mmapa wa othokrafi)

Mohato wa 5: Baithuti ba lokela ho ntshetsa pele ho bala ka bokgeleke

a. Re lokela ho thusa baithuti ho bala ka nepo.
   - Sena se bolela hore ba lokela ho bala ntle le diphoso kapa tse mmalwa.

b. Re lokela ho thusa baithuti ho bala ka lebelo le nepahetseng.
   - Ha ele hantle, baithuti ba lokela ho bala ka lebelo le tshwanang le leo ba buang ka lona.
   - Ha ba bala butle haholo, kutlwisio ya seo ba se balang e ka se kgonehe.

c. Re lokela ho thusa baithuti ho bala ka sehalo se nepahetseng le maikutlo a loketseng. (morethetho)
   - Ho bala ka maikutlo a tshwanetseng ke sesupo sa hore tema e utlwisisehile.
   - Bophahamo ba lentswe bo ka ama seo lentswe kapa polelwana e se bolelang, hore le balwe hantle.

Mohato wa 6: Baithuti ba hloka ho ntshetsa pele ho ngola ka bokgeleke

a. Re lokela ho thusa baithuti ho ngola ka bokgeleke.
   - Sena se bolela hore ba lokela ho tseba 'ditlwaelo' tsa puo e ngotsweng, hore mantswe a bopjwa jwang, a peletwa jwang, moo ba tlamehang ho siya dibaka, le hore matshwao a puo a sebediswa jwang.

b. Re lokela ho thusa baithuti ho ngola ka lebelo le nepahetseng.
   - Ho ena etsa sena, ba hloka ho ikwetlisa hangata hore ba kgone ho hopola mantswe ka potlako.
   - Ba bile ba lokela ho ikwetlisa ho ba le mokoka wa ho ngola.

c. Haholoholo, baithuti ba lokela ho ntshetsa pele boitshepo ba ho ngola maikutlo le menahano ya bona pampiring, le ho ngola ka boiqapelo.

Mohato wa 7: Hore re bale le ho ngola dipolelo tse nang le moelelo, re lokela ho matlafatsa tsebo ya baithuti.

a. Baithuti ba lokela ho ntshetsa pele tlotlontswe e nammeng e tebileng hore ba utlwisise mantswe ao ba a balang.

b. Ba lokela ho ntshetsa pele tsebo e akaretsang ho amahanya tema eo ba e balang le seo ba se tsebang.

c. Ba lokela ho aha kutlwisiso ya bona ya dibopeho le melawana ya puo.

- Kutlwisiso ya melawana ya puo e tla etsa hore baithuti ba tsebe moelelo wa yona.

Mohato wa 8: Ho thusa baithuti ho ntshetsa pele lerato la bona la ho ithuta puo.

a. Re lokela ho thusa baithuti ho utlwisisa hore ho ithuta puo ke leeto la bophelo bohle.
b. Re lokela ho leka ka matla ho netefatsa hore ho ithuta puo ke ntho e ntle, e putsang hape e thabisang.
c. Re lokela ho theha sebaka se bolokehileng se ahang sa ho ithuta puo.

Tshehetso le Ntshetsopele ya Mehato

Ha lenaneo la NHLRP le kenngwa tshebetsong, ho tla abuwa disebediswa tsa tshehetso le ntshetsopele

Tsona di tla kenyelletsa:

SES (Ditsebi tsa Thuto) / Dihlooho tsa Mafatsha

- Sesebediswa sa Tshehetso le Tekolo

Matitjhere:

- Ditataiso tse bontshang 'Ho etswa jwang'
- Dividio tse bontshang 'Ho etswa jwang'
- Diteko tsa ORF C - diratswana tse balwang
- Diteko tsa ORF D - dipotso tsa kutlwisiso

Hodima moo, NHLRP e mema bohle ba nang le kgahleho ho ba le seabo ho faneng ka disebediswa tse tshehetsang.

O ka etsa jwalo ka ho romela email ho: materials@nect.org.za

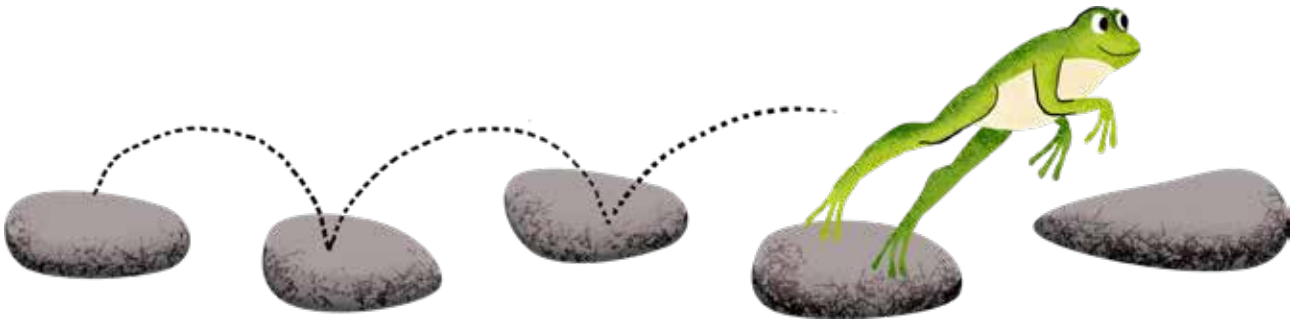

Tlwaelo Ya Beke

Sehlopha sa 1-3 Moedi wa Nako (Dihora tse 8 ka beke)

- Lenaneo lena la thuto le rutwa ka tlwaelo/mokgwa o tshwanang beke le beke.
- Sena se etsa hore ho be bonolo hore matitjhere le baithuti ba e latele.
- Baithuti ba ka itokosetsa mosebetsi o latelang hang ha ba se ba tseba ditlwaelo kapa mekgwa ya tshebetso.
- Ditlwaelo di itshetlehile moedi wa nako Puong ya Lapeng: Dihora tse 8 ka beke.

	Mantaha Hora e le 1 le metsotso e 30		Labobedi Hora e le 1 le metsotso e 30		Laboraro Hora e le 1 le metsotso e 50		Labone Hora e le 1 le metsotso e 35		Labohlano Hora e le 1 le metsotso e 35	
	Ho Mamela le ho Bua	15	Ho Mamela le ho Bua	15	Ho Mamela le ho Bua	15			Ho Mamela le ho Bua	15
	Medumo	15	Medumo	15	Medumo	15	Medumo le Mofoloji	15	Medumo le Mofoloji	15
	Mongolo	15	Mongolo	15	Mongolo	15	Mongolo	15		
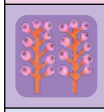	Padisommoho	15	Padisommoho	15	Padisommoho	15	Padisommoho	15	Padisommoho	15
					Ho Ngola	20	Ho Ngola	20	Ho Ngola	20
	Ho Bala ka Tataiso ya Sehlopha / Ho Bala ka Bobedi le ka Boikemelo	30	Ho Bala ka Tataiso ya Sehlopha/ Ho Bala ka Bobedi le ka Boikemelo	30	Ho Bala ka Tataiso ya Sehlopha / Ho Bala ka Bobedi le ka Boikemelo	30	Ho Bala ka Tataiso ya Sehlopha / Ho Bala ka Bobedi le ka Boikemelo	30	Ho Bala ka Tataiso ya Sehlopha / Ho Bala ka Bobedi le ka Boikemelo	30

Sehlopha sa 1 Bonyane ba Nako (Dihora tse 7 ka beke)

- Ditlwaelo di itshetlehile dipehelo tsa CAPS tsa bonyane ba nako ba Puo ya Lapeng

	Mantaha Hora e 1 le metsotso e 20		Labobedi Hora e 1 le metsotso e 15		Laboraro Hora e 1 le metsotso e 55		Labone Hora e 1 metsotso e 5		Labohlano Hora e le 1 le metsotso e 25	
			Ho Mamela le ho Bua	15	Ho Mamela le ho Bua	15			Ho Mamela le ho Bua	15
	Medumo	15	Medumo	15	Medumo	15	Medumo	15		
	Mongolo	15	Mongolo	15	Mongolo	15				
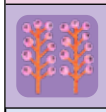	Ho Bala ka Kopanelo	20			Ho Bala ka Kopanelo	20			Ho Bala ka Kopanelo	20
					Ho Ngola	20	Ho Ngola	20	Ho Ngola	20
	Ho Bala ka Tataiso ya Sehlopha/ Ho bala ka Bobedi & Boikemelo Boikemelo	30	Ho Bala ka Tataiso ya Sehlopha/ Ho bala ka Bobedi & Boikemelo bala ka Boikemelo	30	Ho Bala ka Tataiso ya Sehlopha/ Ho bala ka Bobedi & Boikemelo bala ka Boikemelo	30	Ho Bala ka Tataiso ya Sehlopha/ Ho bala ka Boikemelo	30	Ho Bala ka Tataiso ya Sehlopha/ Ho bala ka Boikemelo	30

Boikamanyo le Maemo

Ho Mamela & Ho Bua	Beke ya 1 ya Mookotaba, Labobedi: Kopanya dithuto tsa Mantaha le tsa Labobedi - tsebisa mookotaba o shebe mantswe a matlafatso ya puo.
Ho Bala ka Kopanelo	Mantaha: Kopanya dithuto tsa Mantaha le tsa Labobedi - tsebisa tema ya Pokello ya Dipale mme o etse mosebetsi wa pele ho Padiso. Laboraro: Etsa mosebetsi wa ho Bala Lekgetlo la Pele hantle hobane baithuti ba tla fetwa ke thuto ya ho Bala Lekgetlo la Bobedi ka Labone nakong ya mosebetsi wa tlwaetso moeding wa nako.
Ho Ngola	Labobedi: Etsa mosebetsi wa ho ngola wa Laboraro ka Labobedi. Sebedisa thuto ya tlatsetso ho fa batithuti nako e eketsehileng

Disebediswa

Lenaneo la NHLRP le kenyelletsa disebediswa tse latelang:

1. Leano la ho ruta
2. Sepapetlana sa medumo
3. Ditjhate tsa Mongolo
4. Pokello Ya Dipale: Dipale Tse Balwang Ka Kopanelo
5. Dikarete
6. Padiso
7. Bukana ya Tekanyetso

Leano la ho ruta

- Ho fanwe ka Leano la ho Ruta kotara ka nngwe.
- Ha o qala ho sebedisa lenaneo lena, ke mohopolo o motle ho latela ditlwaelo le tshebediso ya maano a ho ruta ao ho fanweng ka lona.
- Hang ha o se o tseba ditlwaelo le mekgwa ya ho ruta ya lenaneo ka botlalo, o na le bolokolohi ba ho fetola lenaneo ho dumellana le mokgwa wa hao wa ho ruta le ditlhoko tsa hao.

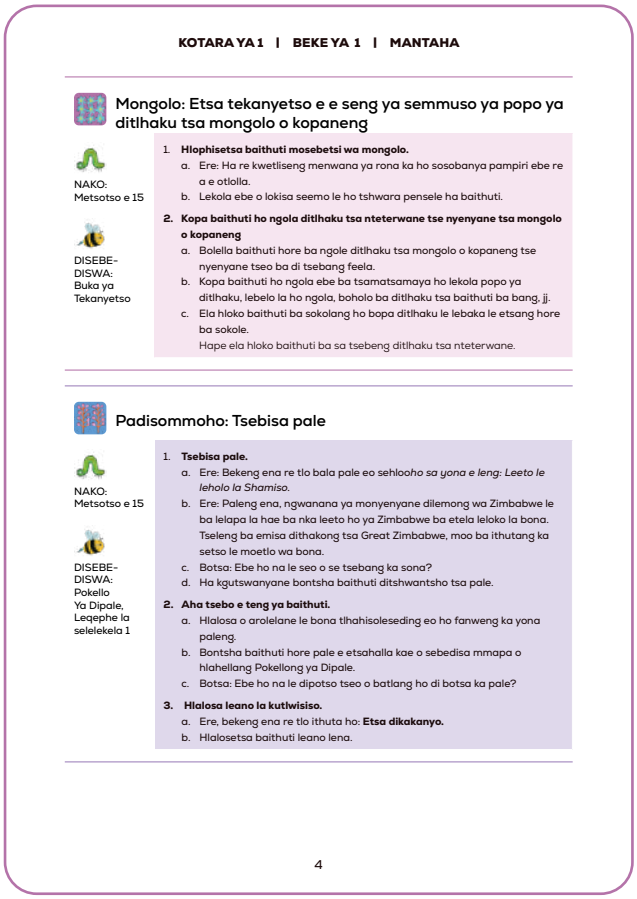
KOTARA YA 1 | BEKE YA 1 | MANTAHA

Mongolo: Etsa tekanyetso e e seng ya semmuso ya popo ya ditlhaku tsa mongolo o kopaneng

NAKO: Metsotso e 15

1. **Hlophisetsa baithuti mosebetsi wa mongolo.**
   a. Ere: Ha re kwetliseng menwana ya rona ka ho sosobanya pampiri ebe re a e otlolla.
   b. Lekola ebe o lokisa seemo le ho tshwara pensele ha baithuti.
2. **Kopa baithuti ho ngola ditlhaku tsa nteterwane tse nyenyane tsa mongolo o kopaneng**
   a. Bolella baithuti hore ba ngole ditlhaku tsa mongolo o kopaneng tse nyenyane tseo ba di tsebang feela.
   b. Kopa baithuti ho ngola ebe ba tsamatsamaya ho lekola popo ya ditlhaku, lebelo la ho ngola, boholo ba ditlhaku tsa baithuti ba bang, jj.
   c. Ela hloko baithuti ba sokolang ho bopa ditlhaku le lebaka le etsang hore ba sokole.
   Hape ela hloko baithuti ba sa tsebeng ditlhaku tsa nteterwane.

DISEBE-DISWA: Buka ya Tekanyetso

Padisommoho: Tsebisa pale

NAKO: Metsotso e 15

1. **Tsebisa pale.**
   a. Ere: Bekeng ena re tlo bala pale eo sehlooho *sa yona e leng: Leeto le leholo la Shamiso.*
   b. Ere: Paleng ena, ngwanana ya monyenyane dilemong wa Zimbabwe le ba lelapa la hae ba nka leeto ho ya Zimbabwe ba etela leloko la bona. Tseleng ba emisa dithakong tsa Great Zimbabwe, moo ba ithutang ka setso le moetlo wa bona.
   c. Botsa: Ebe ho na le seo o se tsebang ka sona?
   d. Ha kgutswanyane bontsha baithuti ditshwantsho tsa pale.
2. **Aha tsebo e teng ya baithuti.**
   a. Hlalosa o arolelane le bona tlhahisoleseding eo ho fanweng ka yona paleng.
   b. Bontsha baithuti hore pale e etsahalla kae o sebedisa mmapa o hlahellang Pokellong ya Dipale.
   c. Botsa: Ebe ho na le dipotso tseo o batlang ho di botsa ka pale?
3. **Hlalosa leano la kutlwisiso.**
   a. Ere, bekeng ena re tlo ithuta ho: **Etsa dikakanyo.**
   b. Hlalosetsa baithuti leano lena.

DISEBE-DISWA: Pokello Ya Dipale, Leqephe la selelekela 1

4

Sepapetlana sa medumo

- Karete ya Medumo e kenyelleditswe bakeng sa fonimi enngwe le enngwe e rutwang kapa e boeletswang.
- Dikarete tsena ha di a kenyelletswa bakeng sa ho kopanya medumo, hobane medumo e meng ke difonimi tse kopantsweng.
  - Baithuti ba lokela ho utlwisisa hore hang feela ba ithutile difonimi ka bonngwe, ba ka kgona ho di kopanya ka ditsela tse fapaneng.
  - Ba ka kgona ho tswaka didumammoho le didumannotshi, mohlala: m - a = ma
  - Ba ka kgona ho tswaka didumammoho tse pedi, mohlala: l - w = lw

Mehlala ya dipapetlana tsa medumo.

Tjhate ya mongolo o sa kopanang

- Tjhate ya mongolo o sa kopanang e kenyelleditswe e le karolo ya disebediswa, ho tshehetsa popo e nepahetseng sa ditlhaku.

Aa Bb Cc Dd Ee Ff

Gg Hh Ii Jj Kk Ll Mm

Nn Oo Pp Qq Rr Ss

Tt Uu Vv Ww Xx Yy Zz

1 2 3 4 5 6 7 8 9 0

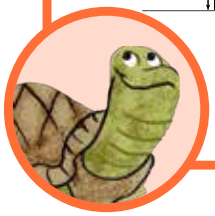

Copyright © 2026. This work is openly licensed via CC BY-NC-ND 4.0

Tjhate ya mongolo o kopaneng

Mongolo o kopaneng o rutwa ho tloha Sehlopheng sa 2 Kotareng ya 3 ho fihlela Sehlopheng sa 3 Kotareng ya 4.

- Ho tloha mahareng a Sehlopha sa 2, baithuti ba lokela ho ithuta ho ngola ka mongolo o kopaneng.
- Hang ha baithuti ba se ba tseba ho ngola ka mongolo o kopaneng, ba se ba kgona ho ngola ka bokgabane bo boholo.
- Tjhate ya mongolo o kopaneng e kenyeleditswe e le karolo ya disebediswa ho tshehetsa thuto ya popo e nepahetseng ya ditlhaku.

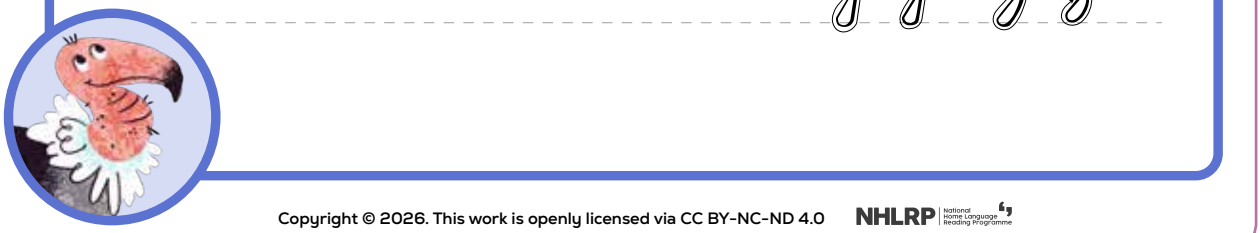

Copyright © 2026. This work is openly licensed via CC BY-NC-ND 4.0 NHLRP National Home Language Reading Programme

Pokello Ya Dipale: Dipale Tse Balwang Ka Kopanelo

- Buka ya Pokello ya dipale e na le dipale tse 8 kotara ka nngwe, tse pedi tsa mookotaba ka mong.
- Pale ka nngwe e qala ka karolo ya pele ho padiso.
- Ebe ho latela pale e nang le ditshwantsho.
- Pale ka nngwe e qetella ka karolo ya kamora padiso.
- Dipale tsena di etseditswe ho atolosa tlotlontswe le tsebo e teng ya baithuti.
- Di etseditswe le ho ntlafatsa bokgoni ba baithuti ba kutlwisiso le ho nahana ka botebo.

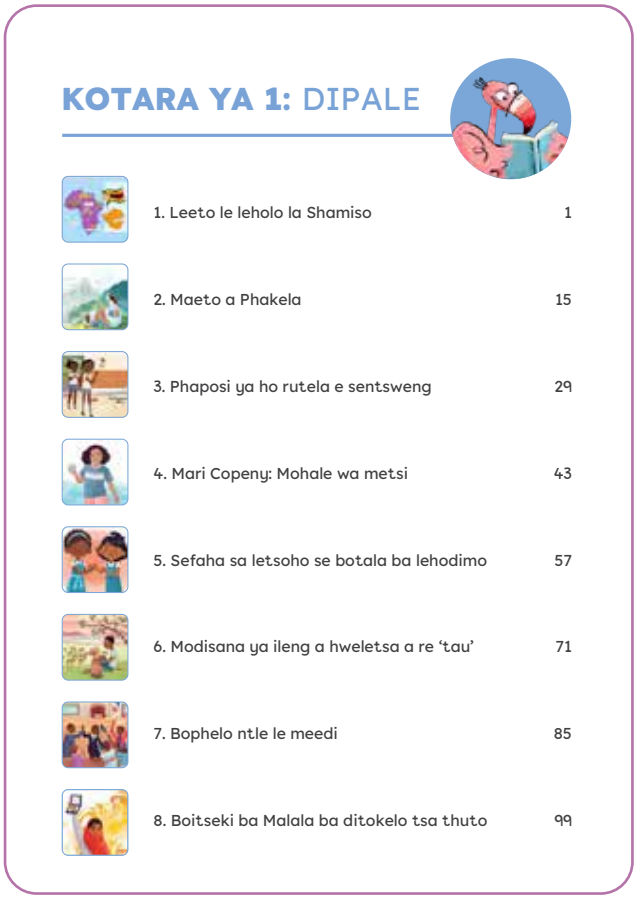

Dikarete

- Kotara ka nngwe e na le dikarete tse sebediswang bakeng sa dithuto tse fapaneng.
- Dikarete tsena di sebediswa e le dithusathuto.
- Dikarete di ka pepeswa ka phaposing e le karolo ya medumo kapa pepeso ya mookotaba.
- Tafole ya dikarete e latelang leqepheng e bontsha karete ka kotara le thuto.
- Theha mokgwa o sebetsang wa ho laola dikarete tsena.
- Eba le polastiki kapa enfolopo bakeng sa mookotaba ka mong.
- Ngola kotara le sehlooho sa mookotaba polasitiking kapa enfolopong.
- Sebedisa Lenane la Dikarete le latelang ho lekola hore o na le sete e felletseng ya dikarete tsa kotara ka nngwe.
- Iketsetse dipapetlana tse ding ha ho na le tse lahlehang.

sekolo

tswaka

pele

Padiso

- Padiso e hlophisitswe ho latela meokotaba ya dibeke tse pedi. Mookotaba o mong le o mong o qala ka leqephe la mookotaba:

  a. Sehlooho sa mookotaba.
  b. Dihlooho tsa dipale tse pokellong tse amanang le mookotaba.
  c. Ho nontsha puo – sekapolelo, maele, selotho, qotso, thothokiso, raeme kapa tse theilweng mookotabeng.
  d. Mantswe a tlotlontswe ya mookotaba le ditlhaloso tse bonolo.
  e. Potso e le nngwe kapa tse pedi tsa puisano – e etseditsweng ho kenyelletsa malapa.

- Se latelang, Padiso e kenyeletsa letoto la mesebetsi ya letsatsi ka leng la beke, dibekeng tse robedi tsa kotara ka nngwe.

- Mesebetsi ya Padiso e hlopisitswe hantle ho ntshetsa pele:

  a. Tsebo ya thutamedumo
  b. Bokgoni ba ho dikhouda
  c. Bokgoni ba ho enkhouda
  d. Kelohloko ya mofoloji
  e. Bokgeleke, le
  f. Ho bala ka kutlwisiso

- Ka boLaboraro, ditshwantsho tse amanang le mookotaba di kenyeleditswe Padisong ka tsela e latelang:

  a. Ka Laboraro la pele la mookotaba, setshwantsho tsa mookotaba se kenyeleditswe ho kgothaletsa baithuti ho nahana ka botebo ka mookotaba. Leano la ho Ruta le kenyeletsa mantswe a tlotlontswe le dipotso tsa puisano tse amanang le setshwantsho.
  b. Ka Laboraro la bobedi la mookotaba, setshwantsho tsa ho qoqa pale ya boiqapelo se kenyeleditswe. Setshwantsho sena se bontsha (motsotswana ketsahalong) o tlamehang ho kenyelletswa paleng ya moithuti ka mong. Leano la ho Ruta le kenyelletsa sekgothatsi se ka thusang baithuti hore ba qale ka mosebetsi.

- Matitjhere a sebedisa dipadiso di sebediswa dithutong tsa Thutamedumo le Mofoloji ho ruta ka ho hlaka le ho ntshetsa pele bokgoni ba baithuti bohle.

- Hape, baithuti ba sebedisa Dipadiso kamehla ka nako ya dithuto tsa ho Bala ka Tataiso ya Sehlopha.

NHLRP

Padiso

SESOTHO

PUO YA LAPENG

SEHLOPHA SA 3

KOTARA YA 1 & 2

KOTARA YA 1 | BEKE YA 1 | MANTAHA

Mookotaba: **Re kena leetong**

Ntlafatso ya puo:

Maele

Polelo e kgutshwane ya setso e fanang ka keletso. Hangata maele a kenyelletsa puo ya tshwantshetso jwaloka mokgabo-puo.

Ho tsamaya ke ho bona

Maele ana a bolela hore ha o etela dibaka tse ntjha, o bona le ho ithuta dintho tse ntjha. Ho nka maeto ho re thusa ho utlwisisa lefatshe le ho sibolla dintho tse ding tse thabisang tseo o neng o keke wa di tseba ha o dutse sebakeng se le seng. Ha o nka maeto, o bona lefatshe ka tsela e fapaneng hobane o ithuta kamoo batho ba dibakeng tse fapaneng ba phelang ka teng.

Dipale:

Leeto le leholo la Shamiso

Maeto a Phakela

Tlotlontswe

ho nka leeto:	Ho ya sebakeng se itseng ka koloi, terene kapa sefofane.
Zimbabwe:	Naha e fumanwang karolong e Borwa kotinenteng ya Afrika , Leboya ho Afrika Borwa.
ntlo ya borena:	Ntlo e kgolo, e ntle moo morena le mofumahadi ba dulang teng.
badimo:	Batho ba heno ba neng ba phela kgale, jwaloka baholoholo ba hao.
boholoholo:	Kgale, nakong ya boholoholo (jwaloka meaho ya kgale kapa ditshomo)
polelwana:	Polelo e kgutswanyane ka tlasa setshwantsho e se hlalosang.

2

Mohlala wa setshwantsho sa mookotaba

Mohlala wa setshwantsho sa pale ya boiqapelo

Bukana ya Tekanyetso

Bukana ya Tekanyetso ya e kenyelletsa:

Ditekanyetso tsa Semmuso tsa CAPS

- Lenaneo la Tekanyetso
- Mohlala wa Mosebetsi wa Tekanyetso
- Mohlala wa Dirubiriki le Dimemorandamo

Ho balla Hodimo ka Bokgeleke

- Ditekanyetso tsa Naha
- Ho etsa diteko
- Ho kopanya dintlha tsa Ho Balla Hodimo ka Bokgeleke (BHB)
- Ho manolla le ho sebedisa diphetho
- Diteko tsa Ho Balla Hodimo ka Bokgeleke (BHB)

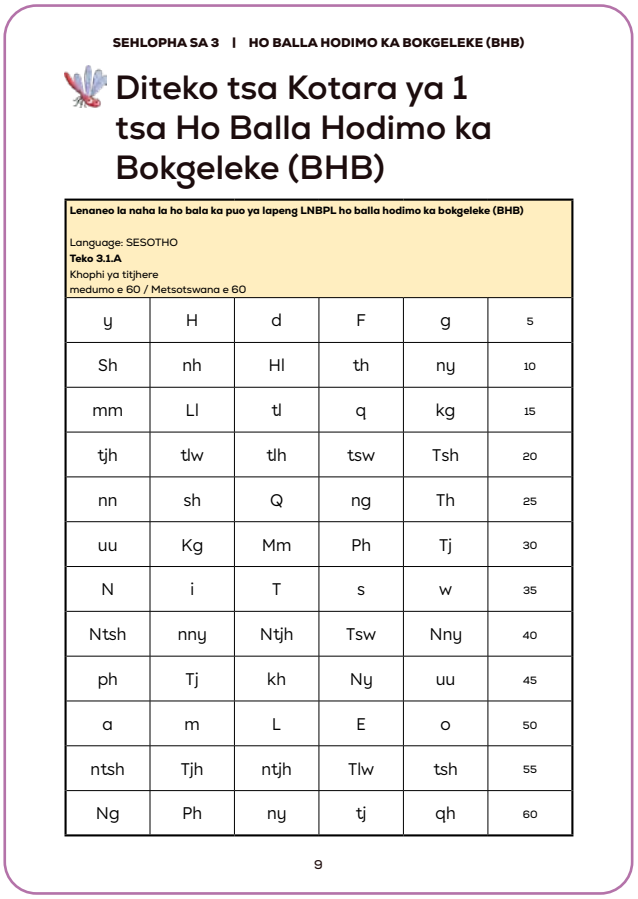

SEHLOPHA SA 3 | HO BALLA HODIMO KA BOKGELEKE (BHB)

Diteko tsa Kotara ya 1 tsa Ho Balla Hodimo ka Bokgeleke (BHB)

Lenaneo la naha la ho bala ka puo ya lapeng LNBPL ho balla hodimo ka bokgeleke (BHB)

Language: SESOTHO
Teko 3.1.A
Khophi ya titjhere
medumo e 60 / Metsotswana e 60

y	H	d	F	g	5
Sh	nh	Hl	th	ny	10
mm	Ll	tl	q	kg	15
tjh	tlw	tlh	tsw	Tsh	20
nn	sh	Q	ng	Th	25
uu	Kg	Mm	Ph	Tj	30
N	i	T	s	w	35
Ntsh	nny	Ntjh	Tsw	Nny	40
ph	Tj	kh	Ny	uu	45
a	m	L	E	o	50
ntsh	Tjh	ntjh	Tlw	tsh	55
Ng	Ph	ny	tj	qh	60

9

Maano a Botsamaisi ba Phaposi

Ho ba bonolo haholo ho phethahatsa lenaneo la thuto phaposing e hlophisitsweng le e laolwang hantle. Ana ke maano a o ka a sebedisang ho tsamaisa phaposi ya hao.

1. Tsela ya ho Bitsa/Kgetha Baithuti

Neng?

- Nakong e nngwe le e nngwe ha o botsa potso kapa o fana ka taelo.

Hobaneng?

- Ho bohlokwa hore baithuti bohle ba fuwe monyetla wa ho bua.
- Ho laola le ho arolela baithuti mosebetsi le dipotso ho etsetsa hore ba be le menyetla kaofela.

Se o lokelang ho se etsa:

- Ngola mabitso a baithuti bohle dithutswaneng.
- Batla ditshelo tse pedi – Kenya dithutswana tsohle tsa mabitso a baithuti ka setshelong sa 1.
- Ha o batla hore moithuti a itseng a arabe potso kapa a etse ho itseng, ntsha thutswana ya lebitso la hae ka setshelong.
- Bitsa moithuti ho etsa ketso eo o batlang a e etse, ebe o kenya thutswana ya lebitso la hae ka hara setshelo sa bobedi, ho bontsha hore moithuti enwa o se a fumane monyetla wa ho bua.
- Hang ha o se o ntshitse dithutswana kaofela ka setshelong sa pele di le ka setshelong sa bobedi, qala qalong.
- Se lebale hore o ntsha dithutswana tsa mabitso setshelong sefe mme o di kenya setshelong sefe!

Tsela ya ho bitsa

Setshelo sa mabitso

1

- Boloka setshelo se nang le dithutswana tse bataletseng.
- Tshwaya setshelo sena ka '1'

2

Ngola lebitso la moithuti e mong le e mong thutswaneng e bataletseng.

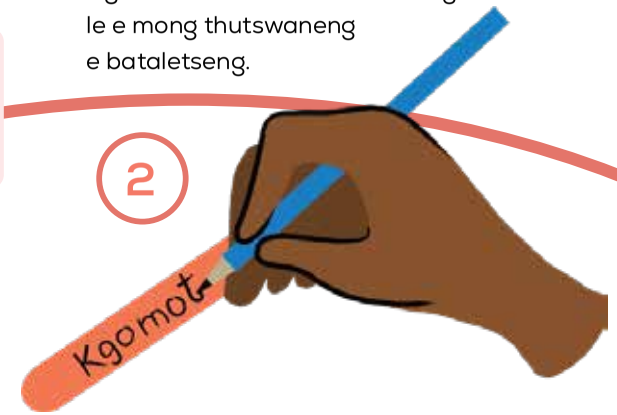

3

Bitsa moithuti ka ho kgetha thutswana ya lebitso setshelong.

4

5

Ntsha dithutswana ka **setshelong sa 1** o di kenye ka **setshelong sa 2**, ho supa hore Pule o se a fumane monyetla.

2. Ketso tsa ho fadimehisa baithuti

Neng?

- Nako e nngwe le e nngwe ha o hloka baithuti ba fadimehe, ba ele hloko.

Hobaneng?

- Ketso tsena tse kgutshwanyane di thusa ho laola baithuti ka tsela e monate e fanang ka morolo.
- Hape di ruta baithuti ho mamela le ho ba le tshebedisano mmoho.

Se o lokelang ho se etsa:

- Ela hloko: Etsa bonnete ba hore o ruta baithuti seo o se lebeletseng ha ba ba utlwa mesebetsi ya ho fadimeha pele o e sebedisa.
- Sebedisa e nngwe ya diketso tsa ho fadimehisa baithuti ka tsela ya ho ba bapadisa.
- O ka tlameha ho pheta ketso ena ya ho fadimehisa baithuti.
- Hang ha baithuti ba theile ditsebe, itokisetse ho ba fa taelo e latelang.

Ketso ya ho fadimehisa

123 mahlo ho nna

1

- Kwetlisa baithuti hore ba etseng kamora ketso ya phadimeho.
- O ka ba bolella hore ba dule ba kgutsitse, ba behe matsoho a bona diropeng tsa bona, ba kwale melomo ya bona, ba o tadime.
- Pheta tshebetso ya ketso e nngwe le e nngwe e fadimehisang baithuti makgetlo a mangata hore ba kgone ho e tshwarella.

2

Nngwe, pedi, tharo, mahlo ho nna.

3

Nngwe, pedi, mahlo ho wena.

4

5

Leboha baithuti. Ha jwale ke tlo le qoqela pale...

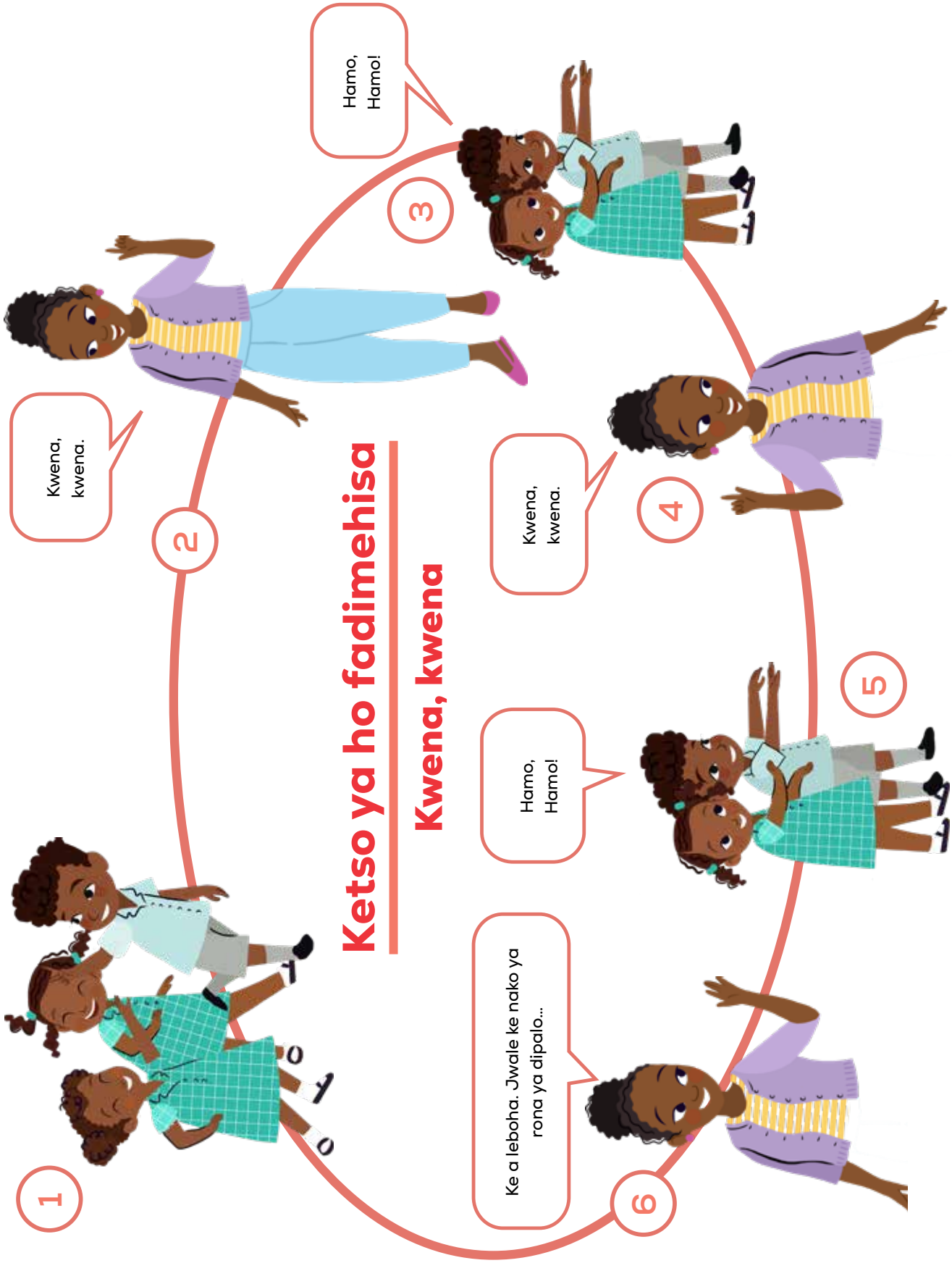
Ketso ya ho fadimehisa
Kwena, kwena
1
2
Kwena, kwena.
3
Hamo, Hamo!
4
Kwena, kwena.
5
Hamo, Hamo!
6
Ke a leboha. Jwale ke nako ya rona ya dipalo...

Ketso ya ho fadimehisa

Ha o nkutlwa...

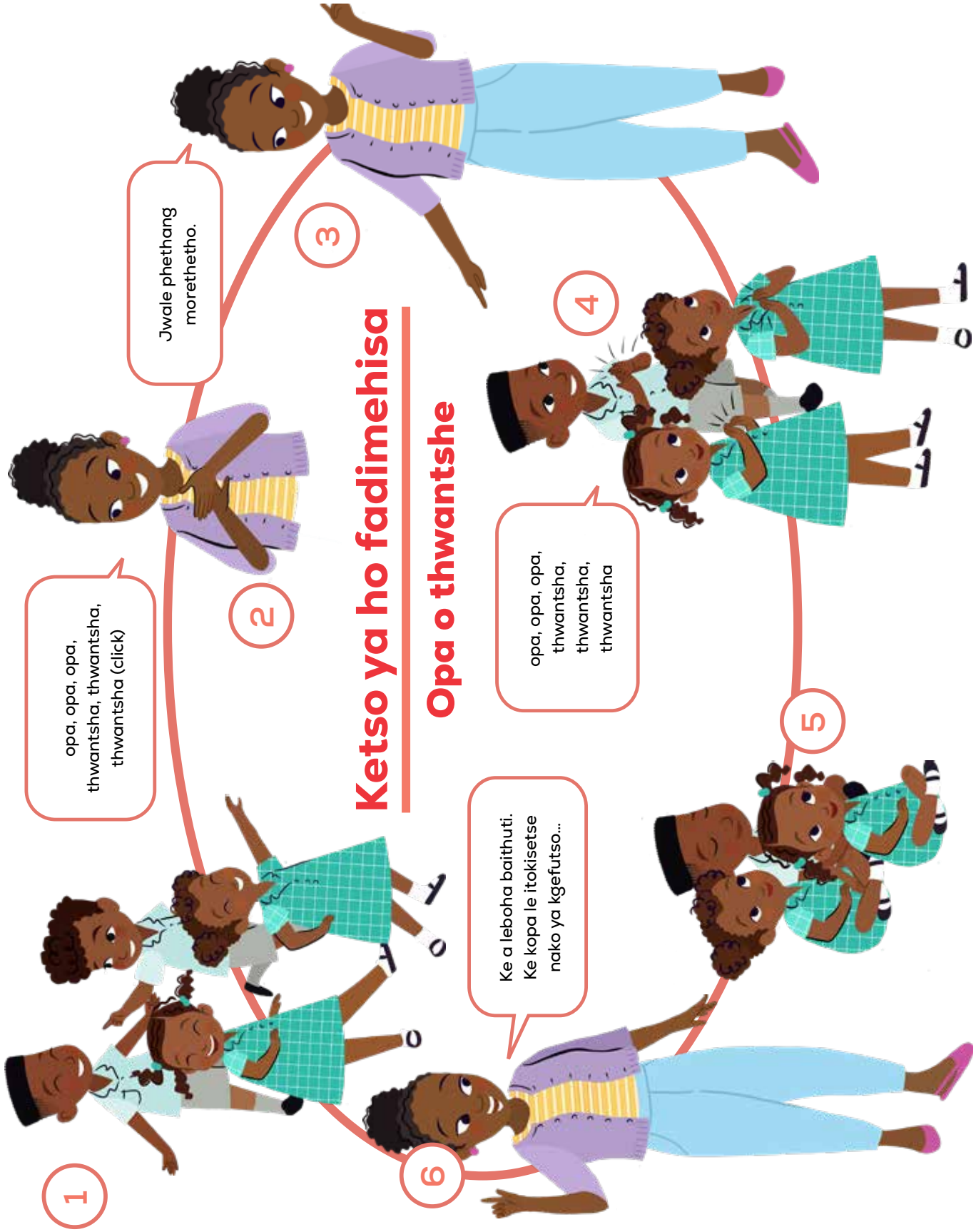
Ketso ya ho fadimehisa
Opa o thwantshe
1
opa, opa, opa, thwantsha, thwantsha, thwantsha (click)
2
Jwale phethang morethetho.
3
4
opa, opa, opa, thwantsha, thwantsha, thwantsha
5
Ke a leboha baithuti. Ke kopa le itokisetse nako ya kgefutso...
6

3. Ho etsa dipehelo tsa Boitshwaro

Neng?

- Maqalong a selemo le maqalong a kotara e nngwe le e nngwe.

Hobaneng?

- Ho bohlokwa haholo ho totobatsa ho ruta baithuti ba banyenyane dilemong hore ba itshware jwang ka nako tse itseng.
- Mohlala, pele o ba hlalosetsa thuto e ntjha, kapa pele o bala pale, o batla hore baithuti ba hao ba dule ka kgutso mme ba fadimehe ba hlwaye tsebe.
- Ha o ruta baithuti hore ba itshware jwang ka ho totobala, ho a utlwahala ha o na le tebello ya hore ba itshware ka tsela e itseng.

Seo o ka se etsang:

- Etsa ketso ya ho fadimeha ebe o re:
  - Ke batla motho e mong le e mong a dule mmateng, a fapanye maoto.
  - Ke batla le behe matsoho a lona diropeng.
  - Ke batla le kwale mahlo a lona.
  - Ke batla ho bona le tsepamiseditse maikutlo a lona ho phefumoloheng ha lona.
- Laela baithuti ho kgutsa, ebe o ema metsotswana e ka bang 30 – 45.
- Thoholetsa baithuti ba etsang mosebetsi o motle. O totobatsa seo ba se etsang ka nepo.
- Ere: ‘Ke bona Nono o dutse hantle o fapantse maoto a hae. Matsoho a hae a diropeng tsa hae, ebile o kwetse mahlo a hae. O etsa mosebetsi o motle Nono, tsepamisa maikutlo a hao ho phefumoloheng ha hao, ekga moya, o ntshetsekantle…”
- Phetha makgetlo a mmalwa, o thoholetsa baithuti ba mmalwa ba etsang se lebelletsweng

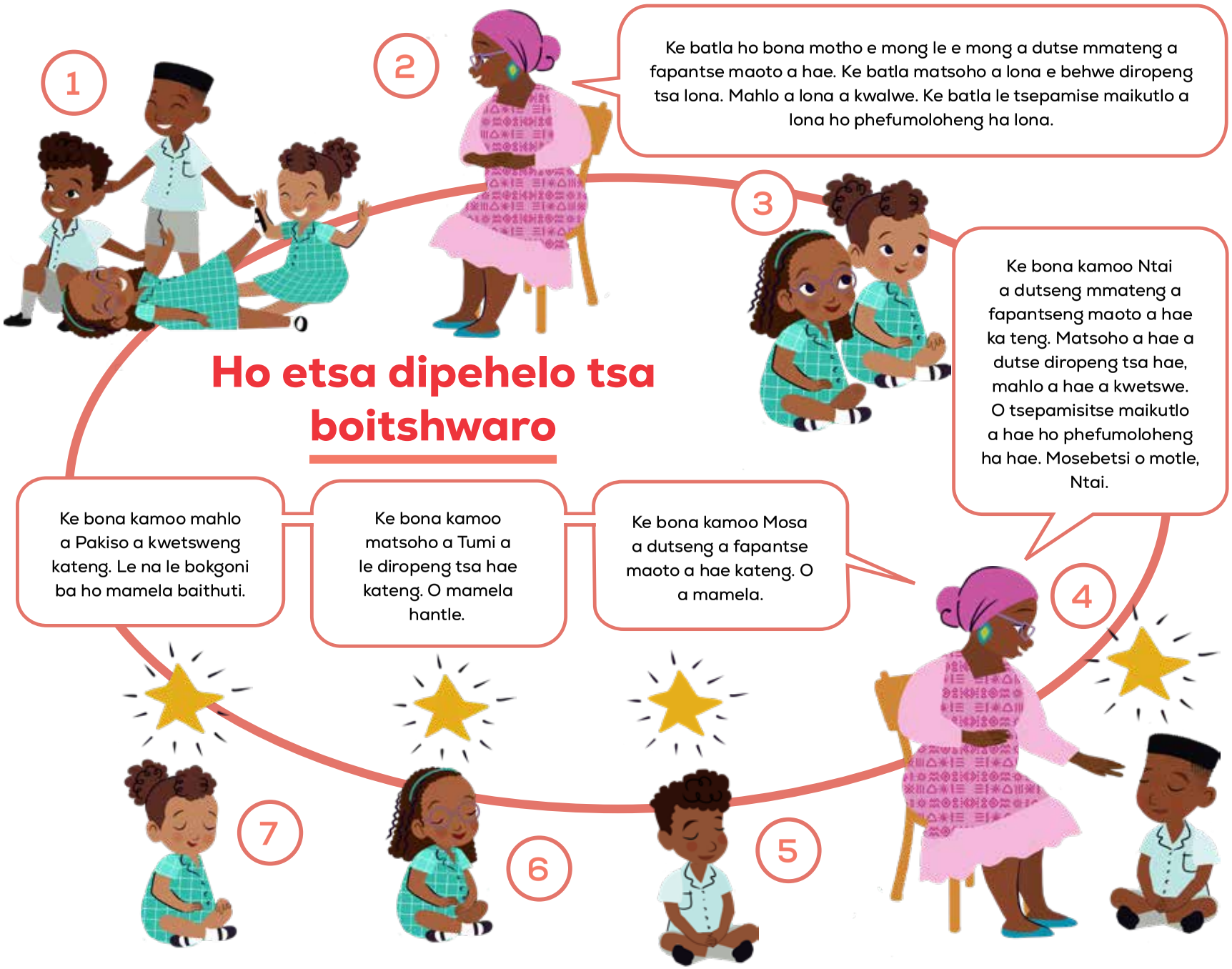
1
2
Ke batla ho bona motho e mong le e mong a dutse mmateng a fapantse maoto a hae. Ke batla matsoho a lona e behwe diropeng tsa lona. Mahlo a lona a kwalwe. Ke batla le tsepamise maikutlo a lona ho phefumoloheng ha lona.
3
Ke bona kamoo Ntai a dutseng mmateng a fapantseng maoto a hae ka teng. Matsoho a hae a dutse diropeng tsa hae, mahlo a hae a kwetswe. O tsepamisitse maikutlo a hae ho phefumoloheng ha hae. Mosebetsi o motle, Ntai.
Ho etsa dipehelo tsa boitshwaro
4
Ke bona kamoo Mosa a dutseng a fapantse maoto a hae kateng. O a mamela.
Ke bona kamoo matsoho a Tumi a le diropeng tsa hae kateng. O mamela hantle.
Ke bona kamoo mahlo a Pakiso a kwetsweng kateng. Le na le bokgoni ba ho mamela baithuti.
5
6
7

4. Ho Laola Dipuisano tsa Sehlopha

Neng?

- Thutong ya Puo ya Lapeng, dihlopha di buisana ka dipale tsa dibuka tse kgolo Labohlano la beke e nngwe le e nngwe.

Hobaneng?

- Ho bohlokwa ho totobatsa ho ruta baithuti hore ba itshware jwang ka nako tsa dipuisano.
- Ntho e nngwe e bohlokwa ke ho ba fa mawa a ho fapanyetsana, ho emelana kapa ho fanana menyetla.

Se o lokelang ho se etsa:

- Kwetlisa baithuti ho etsa sena ka tsela tse latelang:
  - Qalong, baithuti ba lokela ho ba dihlotshwaneng tsa bona.
  - Ebe, baithuti ba ela hloko dipotso tsa puisano kapa foreimi.
  - Ebe moithuti e mong le e mong o fuwa monyetla wa ho araba potso e nngwe le e nngwe.
- E ka ba leano le letle ho sebedisa ‘majwe a buang’ ho laola sena.
- Efa sehlopha se seng le se seng sesebediswa se tshwanang le lejwe le mebalabala.
- Motho a tshwereng lejwe o a bua ebe motho e mong le e mong sehlopheng o a mamela.
- Hang ha moithuti wa pele a buile, o lokela ho fetisetsa lejwe moithuting ya latelang, jwalojwalo.

Tsamaiso ya dipuisano tsa dihlopha

5. Mesebetsi ya Phetoho

Neng?

- Pakeng tsa mesebetsi kapa dithuto, kapa ha baithuti ba kgathetse ba bonahala ba hloka kgefutso.

Hobaneng?

- Baithuti ba banyenyane dilemong ba thatafallwa ke ho dula ka kgutso ba tsepamisitse maikutlo nako e telele.
- Mesebetsi ena ya phethoho e tla ba matlafatsa e ba thuse ho tsepamisa maikutlo, le ho etsa hore ba natefelwe ke dithuto.

Se o lokelang ho se etsa:

- Sebedisa e nngwe ya mesebetsi ya phethoho ho matlafatsa baithuti le ho ba thusa ho tsepamisa maikutlo.
- Hang ha o dudisitse baithuti bohle ka kgutso, itokisetse ho ba fa taelo e latelang.

Mosebetsi wa phethoho

Titjhere o re

1

- Ruta molao – ha o re, ‘titjhere o re’, baithuti ba lokela ho etsa ketso.
- Ha o sa re ‘titjhere o re’, baithuti ba lokela ho kgutsa.
- Ha baithuti ba etsa ketso ha o sa re ‘titjhere o re’, ba tswile mme ba lokela ho dula fatshe.

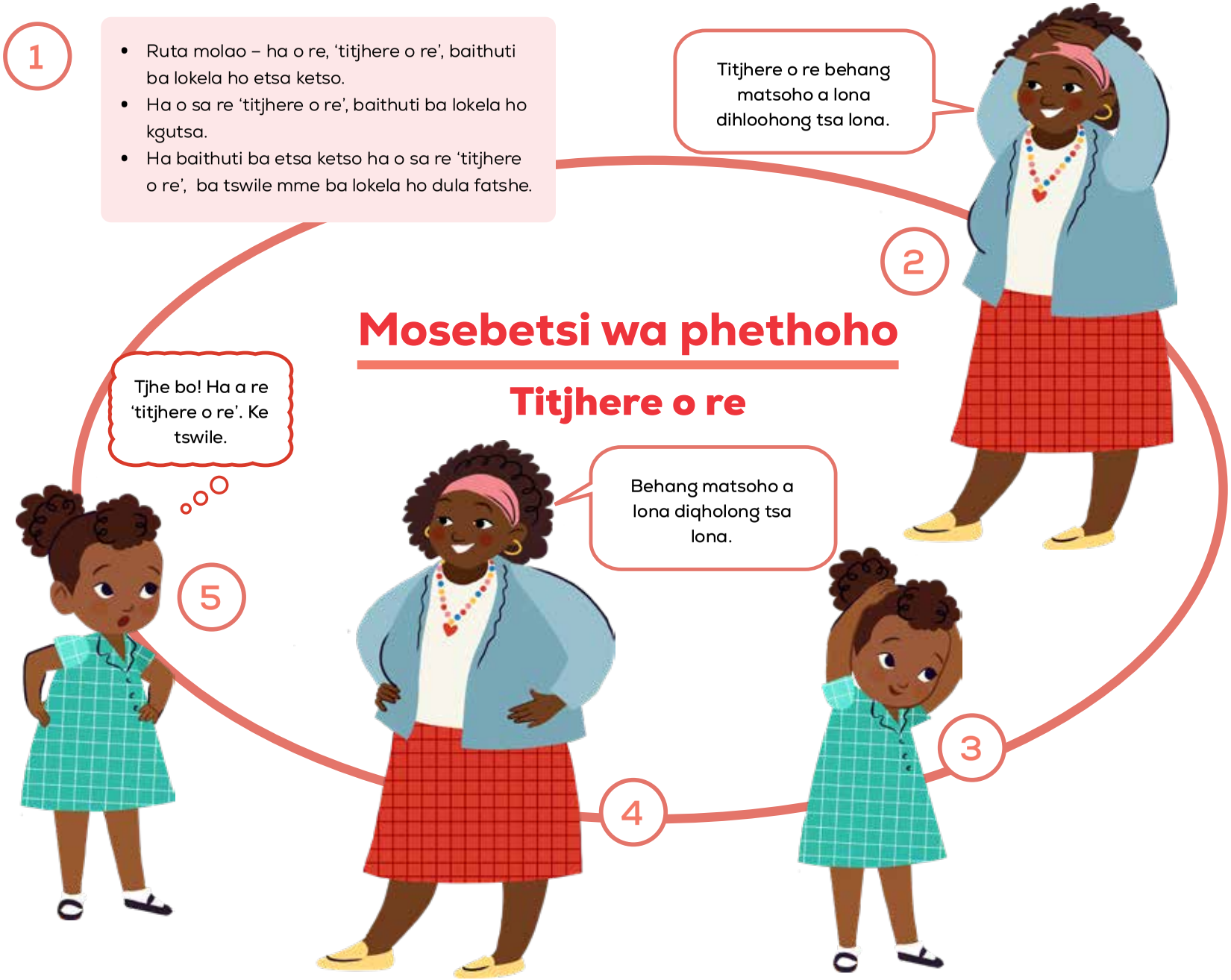

Mosebetsi wa phethoho

Mokete wa motjeko / jaefe

1

- Ruta molao – Ha moithuti a utlwa mmino, o lokela ho tjeka/jaefa.
- Ha mmino o emisa ba lokela ema pashasha ba kgutse.
- Ha ba a tlameha ho etsa lerata ha ba ntse ba tjeka/jaefa hobane ha ba na utlwa ha mmino o emisa.

Mosebetsi wa phethoho

Nna le setulo sa ka

1

- Mosebetsi ona o thusa baithuti ba tsepamise maikutlo.
- O ba ruta le tshebediso e ntle ya maemedi.
- Qala ka ho etsa hore baithuti ba eme ka thoko ho ditulo tsa bona.
- Ruta baithuti ho latela ditaelo ka kgutso ka ntle le ho ama baithuti ba bang.

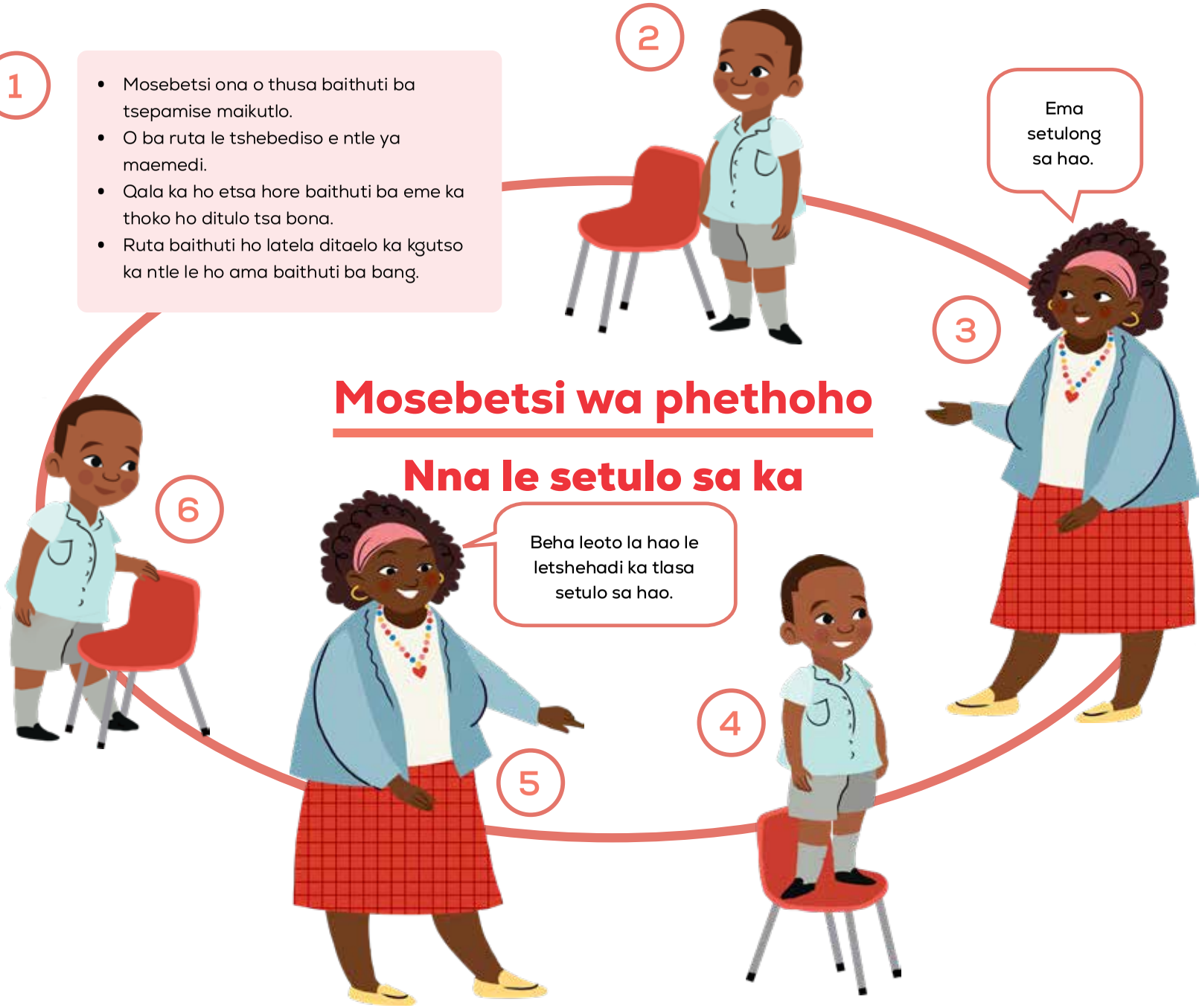

Mosebetsi wa phethoho

Itsharolle o be o nyenyefatse mmele.

1

- Baithuti ba lokela ho qala ka mmele e entseng dibopeho tsa dipolokwe. Ba kobehele fatshe ba etse mmele ya bona eka dibolo.
- Ruta baithuti hore ha o re 'itsharolleng' ba lokela ho sarolla karolo e nngwe le e nngwe ya mmele ya bona ho fihlela ba se ba sa kgone ho e sarolla ho feta moo.
- Baithutii ba lokela ho dula boemong boo, metsotswana e mmalwa.
- Ebe, o re 'inyenyefatseng', baithuti ba lokela ho kgutlela boemong ba ho iketsa dibolo tse nyenyane.
- Ruta baithuti ho latela ditaelo tsa hao ka kgutso kantle le ho ama baithuti ba bang.

Re a leboha!

Lefapha la Thuto ya Motheo le ananela boikitlaetso le boiphihlello ba matitjhere a dithuto tsa motheo. Re tshepa hore lenaneo lena le le natefetse, mme le tla le etsa ebe la lona.

Mmoho re ka fihlella dipehelo tsa 2030 tsa hore bana ba be ba tseba ho bala ha ba le dilemo tse 10.

Re a leboha ha le sebetsa ka thata, boikemisetso le boinehelo ba lona ho ruteng bana ba Afrika Borwa.

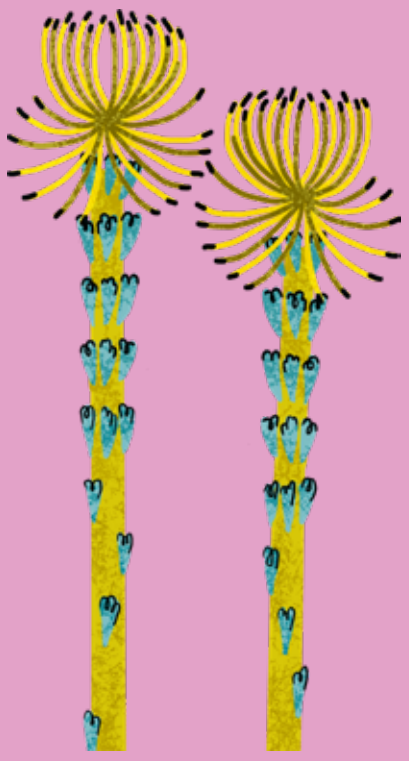

NHLRP | National Home Language Reading Programme